

Szerkesztőség és kiadó-hivatal:

Budapest, V. ker. főút 30. sz.

II. emelet, 18. ajtó,

hová az előfizetési pénzek,
kéziratok és fölszólamlások
küldendők.Bérmentetlen levelek el nem
fogadtnak.

Kéziratok vissza nem küldetnek.

SZOMBATI UJSÁG.

ZSIDÓ VALLÁSI, KÖZSÉGI, TÁRSADALMI ÉS KÖZMÜVELŐDÉSI

HETILAP.

Előfizetési díj:

Egy évre 6 frt
Fél évre 3 „
Negyedévre 1 „ 60 kr.
Egyes szám 12 „

Hirdetési díj:

Egy kéthasábos petitsor 10 kr
Többszörös hirdetésnél 7 „
Nyilttér sorja 20 „
Bélyegdíj 30 „
minden beigtatás után.

Felelős szerkesztő: Zsengeri Samu.



Megjelenik hetenként egyszer.

Tartalom: Dereng. — A tizza-eszlári ügy ismeretlen hullája. — A tizza-eszlári ügy. — A „kontra antiszemiták” cikkeközöknek. Schönbrunn Zsigmondtól. — Bibliafejtegetési tanulmányok. Steiner Ignácztól. — Tárca: Emlékbeszéd. Dr. Rosenberg Sándortól. — Levelezések. — Különfélék. — Szerkesztői posta. — Szépirodalmi Csarnok: Az anya szemei. Zsengeri Samutól.

Dereng.

Az Európa szeme előtt félévnél tovább lebonyolódó tizza-eszlári rémdráma vége felé közeledik. Bonyodalma, mely annyira kuszálnak látszott, lassan-lassan kifejlődik s minél világosabbá válik előttünk a szövevény, annál határozottabban állithatjuk, hogy az nem egyéb egy gaz horda cselszövényénél, mely által a hazai zsidóságot veszedelembe akarták ejteni.

Tagadhatatlan, hogy a terv jól ki volt főzve, oly embereknek kellett is közreműködniök, kik nagy gyakorlatossággal bírnak az intriguákban s ép azért sem Istóczyt, sem Ónodyt nem vagyunk hajlandók azoknak tekinteni, kik e botrányt szervezték; mert míg az első nem bír elég higgadtsággal az ily terv kifőzésére, az utóbbi sokkal korlátoltabb eszű, mintsem ilyesmi kitelhetnék tőle.

Ennél fogva nagyon kétkedünk benne, hogy a vád alá helyezés, melyet a főügyészség a tényálladék hiányának dacára csakis azért fog elrendelni, hogy a cselszövöket kiderítse, eredményhez fog vezetni; azok, a kik ezt a botrányt rendezték, sokkal furfangosabbak voltak, semhogy úgy működtek volna, hogy egykönnyen rájuk lehessen ismerni. De szerintünk nem is az a fődolog, hogy a főczinkosokat felfedezzék, hanem inkább annak kiderítése, hogy az egész ügy nem egyéb galád merényletnél, melyet nem csak a zsidóság, hanem a magyar nemzet ellen is elkövettek.

Az antiszemita liga bünpalástolással vádolja a zsidókat, titkos egyesületet imputál nekik; pedig ha törént bünpalástolás, akkor kétségkívül az ő részokről történt, s ha van titkos egyesület, úgy az antiszemita liga az, mely az állítólagos tizza-eszlári büntényt ezt a páratlan gáztettet inszenirozta.

Már a szentírás is panaszkodik arról, hogy az emberi sziv gondolatainak minden képzele csupa gonoszság; nem kell tehát azon csodálkozni, hogy vannak gonosz emberek, kik önző célokból egy előttük rokonszenvetlen emberi osztály ellen törnek; de igenis felfoghatatlan, hogy e gáztettöket a hazafiság köpenyébe

burkolják, holott éppen a hazának ártanak vele leginkább.

Ha valami, úgy ép ezen utóbbi momentum kell, hogy serkentse a bírákat az igazság kiderítésére, mert ez esetben nem a gonoszak elvesztése, hanem a gonoszság kiirtása által lehet a felbomlott társadalmi rendet ismét helyreállítani.

És bizva az örök igazságban, de nem bevésbbé a hazai igazságszolgáltatás főbb intézőinek megrendíthetetlen jellemében, reméljük, hogy nem sokára purifikálva leszünk azon szégyenfolttól, melyet az antiszemita liga oly hitvány alávalósággal s minden szemérmel, jogérzetet és jobb emberi érzést nélkülözö cselszövényvel reánk kent; tisztázva leszünk a világ előtt, melyet tévutra vezetni igen, de jobb meggyőződésében megrendíteni a gaz fondorkodásokkal sem sikerült.

Csak napok választanak el bennünket a szörnyü botrány nyilvános tárgyalásától. Mi nyugodt lélekkel nézünk elébe annak; mert azon igazságtalanságok után ítélve, a mik már most is kiderültek a vizsgálatot intéző aljegyzőre és czinkosaira, kétségtelen, hogy itt is be fog bizonyulni ama régi közmondás: A ki másnak vermet ás, maga esik bele.

A tizza-eszlári ügy ismeretlen hullája.

E czim alatt egy kir. törvényszéki orvostól Zilahy Sámuel könyvkereskedésében egy kis füzet jelent meg, melyben a közzétett bonczlelet alapján kimutatni iparkodik, hogy 1. A Tizza-Dadán talált női hulla rothadása oly mérvü volt, hogy ebből azt kell következtetni, hogy ez, t. i. a rothadás, legalább két hónapos volt. 2. A hullának arczvonások utáni felismerhetése az előrehaladt rothadás következtében ki volt zarva. 3. A szervek előrehaladt rothadása a halál ok felderítését lehetetlenné tette. 4. A bonczoló orvosok által feltüntetett betegségek tévedésen alapulnak, ezek nem egyebek, mint rothadási tünetek. 5. A ruhaneműek különböző részein észlelt kisebb-nagyobb barnavörös pecsétek hullaszirpecséteknek bizonyulván, ezek a bonczolt hulláról származhattak át a ruhára. Végül a következőket mondja: Miután az előrehaladt rothadás az arczvonások utáni felismerést kizárta, miután a rothadás foka egy, legalább két hónapos rothadás tartamára vall, miután ily elváltozott hulláknál az azonosság helyreállítása egyedül külső jelek után lehetséges s miután a hullán talált ruhaneműek Solymosi Eszter ruháinak ismertettek fel; kétségen kívül a hullát is Solymossy Eszter hullájának kell tartanom. — Mutatványul közöljük belőle a következőket.

Tárgyam megfejtése alkalmával szükségesnek tartom, miszerint magam is, könnyebb áttekintés céljából, a

tisza-eszlári vélemény megadása előtt biróilag feltett kérdésekhez lehetőleg alkalmazkodjam. Így tehát első kérdés gyanánt az merül fel: „olyan állapotban van-e a vizsgált hulla arcza, hogy annak megtekintése által azok, kik életben látták, felismerhetik?”

A meghallgatott szakértő orvosok azt felelik rá: igen, mert az arcza a külvizsgálat 5-ik pontja szerint „tökéletesen minden folytonosság-hiány nélkül elorzítatlanul, épen, jól megtartott állapotban találtatott.”

Ámbár nem áll az, hogy az arcza a hullánál csak folytonosság hiány által lehet formájából kivetköztetve, s hogy ha folytonosság hiány nem létezik, már ebből az következnek, hogy fel lehet ismerni, noha az 5-ik pont adós marad azon felelettel, mért és mi oknál fogva mondatik, hogy az „orr beesett“, én, eltekintve ezen körülményektől, határozottan azt állítom, hogy az arcza, lágyrészei nem is lehetnek azon „épen jól megtartott állapotban,“ minőnek a vélemény mondja. A belvizsgálat 4. pontjában ez olvasható: „az agy csokoládészerűen elrothadt folyós állományt képez.“ Egyelőre még nem véve figyelembe több oly elváltozást, mely még csak későbbben fog szóba kerülni, azon kérdést bátorodom kockáztatni, lehetségesnek tartja-e Magyarország csak egy orvosa is, hogy az agy csokoládészerűen folyós állományt képezzen, és így a rothadás egy már nagyon is előrehaladt szakát tüntesse fel a nélkül, hogy az arcza lágyrészei, melyek rothadás ellen sokkal kevesebb ellenállási képességgel bírnak, mint az agy, ezen előrehaladt rothadási processustól mentek maradtak volna? Nem tartom szükségesnek e munkálat általános részében mondott, az agyra vonatkozó tapasztalati tényeket ujonnan felsorolni, kérem a t. olvasót azoknak ez alkalommal történendő elővasására, egyet azonban mégis felemlitendőnek tartok és ez az, hogy Casper szerint hónapok szükségesek arra, míg az agy a rothadás azon fokát éri el, hogy csokoládészerűen elrothadt állományt képezzen, valamint megemlítendőnek tartom, hogy az agy a felnőtteknél a rothadási scala 7-dik

pontját foglalja el. Meg kellett tehát előzni az agy ily fokú rothadását a lágyrészek és egyéb szervek rothadási állapotának. Látjuk is, hogy ez így történt, a mennyiben a külvizsgálat 2-ik pontjában az foglaltatik, hogy a „fejbőrön a hajzat hiányzik, kopasz, a szemöldök és nemzőrészek szőreiktől megfosztvák.“ A fej hajhagymáinak a belvizsgálat első pontjában említett „mérsékelt nagyítóüveggel“ történt megvizsgálása, és mint állittatik ezek ép volta azt hagyja gyanítani, hogy a bonczoló orvosok azon véleményben voltak, miszerint a fej hajzata mülegesen lett eltávolítva, azonban kérdelem, ha csakugyan azt látták, mit felemlitenek, vajjon, hogy történhetett, hogy a szemöldök és nemzőrészek szőrei is hiányoztak, ezeket csak le nem borotválták? Nem valószínű, hogy az előrehaladt rothadással a felhám leváltott, és hogy magával ragadta a különböző testrészen levő hajzatos részeket! Meglehet, felelhetnének a tiszta-eszlári szakértők, nekünk folytonosság hiány kell, hol van ez? Szolgálhatok evvel is, noha az eddig mondottak is már eleget bizonyítanak. A külvizsgálat 2-ik pontjában az van mondva, a jobb falcsonton (?) (bizonyosan az azt fedő lágyrészekben) tallérnagyágú folytonosság-hiány létezik, melynek szélei élesek és velőszerűleg alávájtak; ugyanaz állittatik a baloldali részről is. A belvizsgálat 1-ső pontjában pedig e szavak olvashatók: a koponyacsont sápadt, kékes folytokat tüntet elő. Már most a koponya lágyrészeinek habár csak részletes velőszerű átváltozása is nem e azt mutatja, hogy itt a beivódás (imbibitio) nagyon előrehaladt fokával van dolgunk, valamint a koponyacsontok kékes foltjai nem-e a rothadás magasabb stádiumára vallanak? Ha pedig a fej lágyrészei, a koponyacsontok és agy ily előrehaladt rothadási jelenségeket mutattak, lehet-e elképzelni, hogy az arcza lágyrészei ettől megkíméltettek volna? A feltett kérdésre határozottan nèmekkel kell részemről válaszolni és úgy hiszem, egyetért velem mindenki, a ki a tények logikája előtt készakarva szemet nem huny.

TÁRCZA.

Emlékbeszéd.*)

Mondotta Dr. Rosenberg Sándor a kaposvári izr. templomban, 1882. október 30-án az Arany Jánosért tartott gyászistenisztelet alkalmával.

Ige: „Én vagyok kedvesemé és kedvesem az enyém. a ki rózsák között legeltet.“ (Énekek éneke VI. fejt. 3. vers.)

Mélyen tisztelt gyászgyülekezet, szeretett hazámfiai!

Az előrehaladott kulturnemzetek virágzó mezején a felvilágosult bölcsészek azok, kik a tudomány gyümölcs-hozó életfáját szorgalmasan ápolják; a jeles államférfiak azok, kik a törvényesség, a társadalmi rend és a polgári jogok szent talaját fáradozatosan termékenyítik, az arczuk verejtékében becsületesen munkálkodó tanítók azok, kik a népnevelés s a vallás-erkölcsi oktatás örökzöld myrtusait plántálják a reményteljes ifjúság számára: de a kik a nemzeti erények és nemzeti eszmények szín-meg bájtjeljes virágait, a lelkesítő szabadság és az áldozatkész honszeretet varázsdús rózsáit elültetik a népek kertjében, ezek azon isten-csókolta lángelméjü művészek és költők, kik az „énekek énekének“ eme versével méltán dicsekedhetnek: „Én vagyok leginkább kedvesemé, drága nemzetemé, melynek őseredeti, bennem mintegy megtestesült geniusa költői szívem hárfáján a legdicsebb zengi az ő örömeit, fájdalmait és reményeit, az ő szent küzdelmeit és diadalait a történelem színhelyén; melynek szellemi haladásait, vívmányait és erkölcsi lendületét leghangosabban magasz-

talja az én dalom, hanyatlásait pedig legkeservebben megsiratja az én gyászénekem. Ámde kedvesem, drága nemzetem is leginkább az enyém, mert én szerzem jellemének a szépség, a nemesség és dicsőség költői varázsát; én az ő fogékony, pezsgő szívének a lelkesedést, igazság-, szabadság- és emberszeretetért, mik nélkül a leghatalmasabb és leggazdagabb néptörzs is csak szellemi koldus volna az igazán művelt emberiség versenyző köreiben. Nemzete-met — szól a költő — nagygyá, gazdaggá, erőssé tehetik ugyan a tudomány és politika hordnokai, ámde valóban nemessé és igazságossá szellemében és kedélyében csak oly isten-áldott embervirágok teszik azt, kik a tiszta és komoly népköltészet üdítő illatával töltik el annak különféle rétegeit.“

Nos, gyászoló hazámfiai! azon ritka költői ember-virág, melyet fájdalom! a halál kiméletlen keze október 22-iki országos gyásznapiján magyar nemzetünk kertjéből kiszakított, a „Toldi Miklós“ trilogia és a „Buda halála“ című magyar klasszikus költemények csodálatra elragadó szerzője, a megdicsőült Arany János szintén ama végperczben, mikor az örök világosság honába elköltözött, méltán így szólhatott lánglelkének: „Te a szó legnemesebb értelmében egészen a nemzeté, édes hazámé voltál, és maradni fogsz mindaddig, míg magyar él a világon, azaz: mindörökké; mert te kivivtad magadnak a halhatatlanság pálmáját Árpád és Hunyad méltó sarjai között, nem a véres harcz, és nem a szenvedélyes politikai küzdelem fegyverei, hanem azon halhatatlan énekek által, melyek a legédesebb anyai népnyelv szárnyain bejárták e széles országot, fényes büszke palotáit ép úgy, mint szegényes hajlékait; mert drága nemzetem is szüntelen a tied vala, vele együtt érzett, ujjongott és felhevült, vele együtt sirt és panaszkodott a te csoda lantod. Mikor a legnagyobb magyar örökre elhagyta az ő forrón szeretett hazáját, mely fölött

*) Ha ez alkalommal határozott elvünk ellenére egyházi beszédet közlünk lapunkban, csakis azért tesszük, mivel ezzel a nagy halott dicső emlékének vélünk hálával adózni. Szerk.

A tiszta-eszlári ügy.

Minél közelébb érünk az ügy befejezéséhez, annál érdekesebbé válik. Mi, kik egy perczig sem kétkedtünk abban, hogy az egész nem egyéb az antiszemiták gaz csel-szövényénél s ebbeli véleményünknek számtalanszor leplezetlenül kifejezést is adtunk, csak örülni tudunk rajta, hogy állításaink mindinkább bebizonyulnak. Ép ez okból közöljük az „E. g“ két levelét, melyekből nemcsak napnál világosabban derül ki, hogy a vizsgálóbíró a főben járó ügyben galádul járt el, hanem az is, hogy egyenesen az antiszemiták malmára hajtotta a vizet. Ime a levelek:

T.-Eszlár, november 2-án. Igen tisztelt szerkesztő ur! Itt Eszláron s a vidéken néhány nap óta Vogel Ansel szomorú élményei a nyiregyházi börtönben, képezik közbeszéd tárgyát. Vogel, kivel hosszasan beszéltem, nagyon megviselte a börtönélet. Elbeszélései egy halálra kinzott ember zokogó panaszainak benyomását teszik. Sokat mondott el — amiből egyelőre csak annyit akarok elmondani: Vogel fegyveres örök lánczra vert kezekkel hozták Mármaros-Szigetről Nyiregyházáig, honnan csakhamar Tiszta-Eszlárra, a falu házához onnan pedig Kornis-Kállayné grófné házához vitték. Itt Smilovits Jánkel szemébe mondta Vogelnek, hogy ő (Vogel) a kerecsenyi tiszaparton egy hullát adott át neki (Smilyvitsnak) és nyolczvan forintot. Vogel ezt határozottan tagadta s hivatkozott 24 tutajosra, kik bebizonyíthatnák, hogy a kerecsenyi parton ki sem kötött, meg sem állott. A vizsgálóbíró Vogel ezen tagadásáért arczul ütötte és dühösen ráparancsolta, hogy Smilovitsnak, ki igazat mond, ellentmondani ne merészkedjék; de Vogel makacsul maradt állításánál, folyton tanukra hivatkozva. Bary erre kiküldte Vogel és egyedül maradt Smilovitsal; midőn Vogel később Smilovitscsal újból szembesítve lett, ez utóbbi szemébe mondta,

hogy tőle egy hullát vett át, de nem Kerecsenyen, hanem a feljebb fekvő Eszennyen, honnan Vogel elkísérte őt (Smilovicsot) gyalog Kerecsenyig és a 80 frtot itt adta át neki. Vogel erről is mitsem akart tudni s újból hivatkozott tanukra, kiktől ő Eszennyen pillanatra sem vált el. A később Nyiregyházán kihallgatott 3 körtvélyesi tutajos csakugyan kész volt megesküdni, hogy Vogel Eszennyen folyton velők volt, s hogy ők hullaféléről, melyet Vogel tutaján hozott legyen, mit sem láttak, de nem látták ők Eszennyen Smilovitsot sem. Ezen tutajosok, kikkel én annak idején itt Nyiregyházán tanuk előtt beszéltem, keservesen panaszkodtak, hogy Bary rájuk förmedve, gazembereknek, kutyáknak mondta el őket, kik zsidóért megesküdni készek, a miért lelkek majd a pokolba fog jutni. Vogelnek második kihallgatása Kállayné házában. Bary elrendelte, hogy Vogel Kleinnal és Groszszal együtt T.-Lökre vigyék, hova a deliquensek éjféltajt megérkeztek. Vogel itt belökték egy disznóólba, hol a kifáradt és kiéhezett ember (mióta Szigetről elvitték, mitsem adtak neki enni) a sertések közt el is aludt. Reggel Bary is megérkezett Lökre, Vogel ismét kihallgatta, kit ígéretekkel, fenyegetésekkel igyekezett vallomásra bírni, de Vogel állhatatosan megmaradt tagadásánál, a miért Bary kétszer arczul ütötte s levitette Dobos Imre szolgabíró kerti lakába, hova Vay György bűd-szentmihályi csendbiztos és Karancsay nyiregyházi fogházör (ez utóbbi látta, midőn Bary Vogel pofosztja) kísérték. Vay itt Vogelnek háromszor ütötte fel állát úgy, hogy a szerencsétlennek vére kezdett száján kibugyogni. Ezután hátra kötötték kezeit s következtek azon undorító kinzási jelenetek, melyeket Vogel a királyi főügyésznek és Havas államügyésznek elmondott s melyek azzal végződtek, hogy Vogel Róka pandnr lóháton ülve, Tisza-Lök utcáin végig maga előtt kergette és Vogelnek Tisza-Lökről Tisza-Eszlárig forró nyári napon folyton szaladni kellett, mi megrongálta örökre mellét, tüdejét. Vogel akkor

prófétaként jósolta: nem volt, hanem lesz, ekkor te adad gyászoló nemzetem remegő ajkaira az óriási fájdalomnak legmegrendítőbb kifejezését, feljajdulva a kétségbeesztő kérdéssel: van-e még a magyarnak Istene?“ de te csepegtetted a legőszintébb vigasztaló szavakat is szomorkodó nemzetem vérző keblére, felbátorítva azt e prófétai szóval: „Nép, mely dicsőt, magasztost így magasztal, van élni abban hit, jog és erő.“

Igenis gyászoló hazámfiak! Ilyen lélekboldogító öntudatban végbúcsut vehetett Arany János, a magyarnak egyik legeredetibb, legmagyarabb aranyszáju lantosa, drága népe összes rétegeitől; minthogy ő majdnem minden magasztosabb tekintetben a nemzeté volt nagy szive végső érütéséig. Hiszen leszállott ő mint annak egyszerű szerény és szegény napszámosa, mint hűséges, odaadó néptanító felserdülő gyermekeihez, mint fáradhatatlan, szorgalomedzett tanár, reményt keltő ifjaihoz; de egyszersmind felemelkedett ő mint kitűnő tudós is a magyar akadémia szellemes nagyjaihoz, mint lánglelkű költő a nemzeti szépirodalom örökké ragyogó vezérsillagai közé és végre mint polgár, hazafi és ember azon legtisztább és legönzetenlebb jellemóriás — egy Deák Ferenczhez, kinek leghőbb és legbensőbb barátságára ő mindig oly méltó vala. — És éppen azért, mivel ő teremtő szellemével és költői szívével oly önmegtagadóan és nemesítően munkálkodott drága nemzetünk szolgálatában, ő, ki a magyarok honfiát és honleányait az igazra, jóra és szépre serkentő költészet legdúsabb erényvirágai között legelteté: éppen azért mondom — mi magyar zsidók is, kik hála az igaz istennek, rendületlenül hű fiai vagyunk és minden rágalmozó gyűlölet daczára leszünk e hazának, kegyeletteljesen szenteljük e mai gyász-ünnepélyt az ő dicső emlékének. Sőt minket magyar zsidókat különösen illet ily szomorú kötelesség, mert csakis egy megboldogult Petőfihez, Eötvöshöz és Arany Jánoshoz ha-

sonló fenkölt szellemű és tiszta jellemű költőknek köszönhetjük mi legelső sorban azt, hogy a lovagias magyar nemzet lángolóan lelkesülni tud a szabadság, egyenlőség és testvériség szent, világmegváltó eszméiért, melyek őrangyalokként megóvják és védelmezik a nekünk visszaadott emberi és polgári jogokat is; megóvják és védelmezik azokat mind azon herostratosi dicsőségre vergődő egyénekek szemben, kiknek nem fog sikerülni a magyar nép igazságszerető józan eszét és szabadságszerető szívét, mely egy Petőfi, Eötvös és Arany János költői lángján megtisztult és nemesült, a haza szent földjét megfertőztető jogtalanságokra és embertelenségekre elragadni.

Igy hát kedves hazámfiak! mondjunk csak mi is alázatosan e zsidó templomban ősi kegyeletes szokásunk szerint, midőn nagy pótolhatlan veszteség sujtja kedélyünket: „dicsértessék az örömök és fájdalmak idején egyaránt a világegyetem igaz bírása,“ kinek mindenható kifürkészhetlen akarata minket magyar zsidókat is megfosztott nemzeti költészetünk egyik főpapjától, kit mi is őszintén tisztelni, műveinek szépségében és nagyságában megérteni tanultunk; és „áldott legyen körünkben is e költői jámbornak emléke,“ mely a polgári erényre és testvéri szeretetre buzdító dalaiban meg van örökítve úgy, hogy mi vesztesége fölött honfiúi szívünk vigasztalására ugyanazt mondhatjuk, a mit ő, Arany János, a halhatatlan költő, Széchenyi a halhatatlan magyar fölött elmondott:

Nem hal meg az, ki milliókra költi
Dús élte kincsét, ámbár napja múlt;
Hanem lerávnán, a mi benne földi,
Egy éltető eszmévé finomul,
Mely fenmarad és nőttön-nő tiszta fénye
A mint időben, térben távozik.
Melyhez tekint fel az utód erénye:
Óhajt, remél, hisz és imádkozik.

Tisza-Eszlárra érkezve, Kállayné udvarában összerogyott, s megszánták a nyomorultat még a cselédek is, mert Bary tilalma ellenére nyújtottak neki kenyeret, mit azonban Vogel meg nem evett. A lelketlen emberek Vogel Eszlárról Nyiregyházáig még ezután is gyalog készítették menni. Csak egy irgalmas pandur szánta meg, ki Smilovitsot a talyigáról letette s felvette vagy egy fél órára a menni alig tudó Vogel. A hullacsempészettel vádoltak közül Vogel kibocsájtatása után egyedül Smilovits van még bezárva. Ő, ki mindjárt kezdetben vallott, ő, kinek vallomását számos tanu megczáfolta, de meg nem erősítette egyetlenegy sem. Hogy miért tartják bezárva, azt ők tudják legjobban. Én jó forrásból azt az értesítést nyertem, hogy Smilovits már hetekkel ezelőtt, még akkor t. i., midőn a megszökési kísérletet tette, visszavonta volna vallomását; hogy az „urak“ azért tartják bebörtönözve, mert ha kibocsájtánák, oly dolgokat találna elbeszélni, mik nem éppen dicsőségökre válnának nekik.

Egy másik levelező a következőket írja:

Nyiregyháza, november 3-án. T. szerkesztő ur! Misem jellemzi annyira Bary József eljárásának egyoldalúságát és elfogultságát mint a gyilkossággal gyanúsított Braun Ábrahám tiszta-eszlári zsidó napszámos ügye: Midőn Braunt és sorsosait huszonhárom héttel ezelőtt Tisza-Eszláron elfogták, voltak kik készek voltak megesküdni, hogy Braun Ábrahám a végzetes szombaton a templomban nem volt, de betegesen feküdt lakásán; a kihallgatottak, Bary előtt szóba hozták Braun dolgát és tanuskodtak ártatlansága mellett; de Bősz Bary rájuk rivallt, hallgassanak s csak akkor beszéljenek, ha majd megszólítja őket, ne prókátoroskodjanak másért, vigyázzanak inkább a saját nyakukra, stb. stb.

A zsidók félve elhallgattak, visszavonultak s tartva a bajtól, mely már annyi ártatlant sujtott, nem is merték a dolgot bolygatni. Hja! Bary haragja akkor égi háboru volt, vészes, siető istennyila, mely gyászt és nyomort és szerencsétlenséget hozott annyi ártatlan családra, annyi boldog emberre! Braunt Nyiregyházára hurczolták a börtönbe. Hogyne? Mert hiszen Scharf Móricz egy 14 éves fiu, kit Tisza-Eszlár a falu bolondjának tartott, bevallotta éjfél után Recski Bandi, a hirhedt, vallatónak házában, hogy Braun Ábrahámot is látta a kulcslyukon keresztül.

Vagy két héttel ezelőtt Bary éppen Tisza-Eszláron pasáskodott, midőn egyszerre csak eszébe jut, 23 hét után, jó volna talán ezt a Braun Ábrahám-féle dolgot elővenni és maga elé hivatta a huszonhárom héttel ezelőtt kijelölt tanukat, gondolva, hisz azok, ha tudtak volna is felhozni valamit a zsidók javára, azóta bizonyára elfelejtették. Csak hogy csalódott. Az előhívott női cselédek tisztán emlékeztek, hogy azon a szombaton, melyen az a sok sakter járt a helységben, hogy ők azon a szombaton a betegesen ágyában fekvő Braunnak levest és befőttet vittek. Barynak nem tetszett e fordulat és abban hagyta a dolgot. Hogy a jegyzőkönyvbe a vizsgálóbíró mit írt, azt a cselédek nem tudják; mert Bary aláíratta ugyan velők a jegyzőkönyvet, de nem olvasta fel nekik. Ezt ő nagyon ritkán teszi, Braun Sára, a szerencsétlennek felesége, ki szegény hónapok óta azt hajtja, hogy hallgatnák ki a tanukat, neszt vette a dolognak s nem nyugodott addig, míg dr. Heyman Ignác rá nem bírta Baryt, hogy citálja be Nyiregyházára a többi tanut is és hallgassa ki. Ez október 30-án meg is történt. Be lett idézve 3 tanu, kik Bary előtt a leghatározottabban kimondották, hogy Braun Ábrahám április elsején házából ki nem mehetett, mert akkor már tíz napos fekvő nehézbeteg volt, s hogy csak április 15-ike táján hagyta el ágyát.

De jellemzi Bary urat még a következő eset is: Grosz Mártonné, ki az egész idő alatt, míg a vizsgálatok a tiszta-eszlári helységhez tartottak, ott letartóztatva volt, sokat

látott és hallott, olyan dolgokat, miket sokan szeretnének valahogy elsimitani. Grosz Mártonné tanuja volt többek közt annak is, hogy Ónody és a katolikus lelkész és az a roppant becsületes eszlári községi bíró bezárkoztak egy külön szobába az ő „kedves Smilovits bácsijukkal“, hol jó darabig együtt maradtak s midőn kijöttek, Smilovits kezében egy egész csomó bankót látott; sőt miután örömeben le is ejtett egy párt, látták ezt többen is, mert nem tudta oly gyorsan fölszedni, hogy egynehányan ne vették volna észre azt a sok pénzt annál a szegény tutajosnál. Groszné ezeknél fogva Bary által roppant respektált asszony. Hogy mennyire szeretnék bizonyos „urak“ ez asszonyt megnémitani, vagy, ha másképen nem, száját betömni aranynyal, azt a Bary által Grosznénak mult hetekben tett ajánlat mutatja, mely szerint a „jó szívű“ vizsgálóbíró „lóra való“ 50 frtot ígért Grosznénak, ha oda írja nevét egy bizonyos irás alá, mely azt tartalmazta, hogy Grosznénak nincsen semmi panasa Bary ellen, és melyben Groszné tagadja még azt is, hogy a helységhez tartott tartóztatva. Csakhogy ám Groszné becsületes asszony és nem hagyta magát megvesztegetni.

De szolgálók még egy esettel: Bary Tisza mentén fekvő helységekben azon taktikával élt, hogy megérkezéssel, mert Tisza-Eszlár, Tisza-Lök, Tisza-Dada és Tisza-Dob felváltva voltak szühhelyei működéseinek, mindenütt félelmet és rémületet terjesztett a zsidók közt, úgy, hogy azok fejüket vesztve, hang nélkül eltűntek a leggyalázatosabb és legigazságtalanabb dolgokat és Bary pasáskodhatott kénye kedve szerint, azt vallatta velők, mi neki tetszett, azt iratta alá velők, a mit ő akart. Megérkezése után rendszeren első teendője volt megizenni a zsidóknak, hogy míg ő a helységben marad, addig el ne távozzék senki közülök. Az ilyen figyelmeztetés után minden zsidó gyanúsítottnak tartotta magát és családjaik folytonosan kimondhatlan rettegésben éltek. Az ártatlanság tudata nem kölcsönözhetett nekik biztosságot, mert hisz tapasztalták, hogy egészen ártatlan emberek, mint valami régen keresett, veszedelmes gonosztevők panduroktól és hajduktól körülfogva, váratlanul és hirtelen elszakítottak övéiktől és még az sem engedtetett meg nekik, hogy kedveseiknek „Istenveled“-et mondjanak. A megadás, a zsidóknak egy neme volt az, mely a zsidókon erőt vett.

Megizente Bary Tisza-Lökre érkezve Lisszauernek, Weinbergernek. Grosznak és másoknak, maradjanak itthon, mert szüksége lesz rájuk a vizsgálóbíró urnak. Én e sorok írója éppen jelen voltam, midőn Szentessi István tiszta-löki pandur Bary üzenetét Lisszauer urnak meghozta. Nem irhatom le a benyomást, melyet az üzenet a családra gyakorolt, láttam, hogy a nők (Lisszauer anyja és felesége) elsápadtak, míg a gyermekek remegve vették körül atyjukat.

Lisszauer a környék egyik legintelligensebb embere mindig igyekezett szétosztatni a családján erőt vett kétségbeesést. Szentessi üzenetével ellátogatott Lisszauerhez és a többi zsidókhöz azon a héten minden nap is, Lisszauer, ki mint nagy fakereskedő rendszeren a házon kívül tölti a hét nagyobb részét, el nem távozott házából, de otthon maradtak remegés és félelem közt a többi zsidók is. Bary azonban nem hivatta őket színe elé, Lisszauer e dolgot feljelentette s ugyan mit gondolnak, mit tesz most Bary? tagad mindent. Ő nem küldte a pandurt. Ez nem jelent egyebet, minthogy Bary érzi tetteinek bűnös voltát, fél és tagad. A zsarnokok rendszeren gyávákká válnak, ha gonosz tettök consequentiáit kell venniök.

Befejezésül engedje meg szerkesztő ur még a következőket is a nyilvánosság ítélőszéke elé hozni.

Bukta Siegfriednének hívják azon becsületes német származású születőnőt Tisza-Eszláron, ki semmi áron sem akarta magát azonosítani azon váddal, mintha ő lett volna

az, ki a hullát Eszter ruhájába öltöztette. Pedig Bary és a neki assistáló Papp József törvénybíró annyiszor mondták neki, hogy ez úgy van, annyiszor mondták neki, hogy adnak nekik több pénzt, mint a mennyit a zsidók adtak, csak mondja meg, melyik zsidó fizette meg a titoktartásért és milyen összeggel, mondom, annyiszor mondták ezt neki, hogy el is hihette volna végtére a dolgot, ha oly kemény feje és oly kemény becsületérzése nem lenne. Buktánénak számtalanszor kellett megjelenni a vizsgálóbíró előtt, végig kellett hallgatni egész özönét a vitának, a szidalmazásnak, míg végre következő szavakban tört ki:

Most ép úgy tesznek velem, mint Ónody nagysága, mikor hat évvel ezelőtt 300 forintot ígért, ha . . .

Bary Buktánét erélyesen rendreutasította és azt mondta neki, ez nem tartozik ide, **de hallotta Buktáné ezen nyilatkozatát Papp József a törvénybíró, s hallották vagy tizen, midőn Buktáné e dolgot nekem elbeszélte.** Buktánét azóta nem zavarják, de a helység tanácsa elhárította Tisza-Eszlárra másik szülésznőt hozatni.

A „kontra antiszemita“ cikkeknek.

Nem az öntudat elbizakodottságának ama kifolyása, mintha szerény véleményemben és állításomban rejlenék a „bölcsek köve,“ készlet engem e sorok írására. Becses lapjának mondhatni áldásos működését figyelemmel kísérvén, mindannyiszor fölmerült bennem a kérdés: Mi célja legyen a sok „kontra antiszemita“ cikkeknek?

A „Szombati Ujság“ zsidóhíft. lap; magától értetődik, hogy ezen lapot majdnem kizárólag zsidók olvassák. *)

Továbbá: „Balgákkal az istenek is siker nélkül harcolnak.“

Kinek szólnak tehát eme cikkek? Vajjon a zsidóknak kiakarják mutatni, hogy ártatlanok vagyunk? hogy üldöztetésünk ok nélküli? Ez fölösleges; mi azt úgy is tudjuk. Avagy ellenségeinknek be akarják bizonyítani, hogy nincs igazuk? Az bizony kárba vesztett munka! Maradt még az a kérdés: használnak-e a célnak eme kontra cikkek? Én határozottan állítom, hogy nem, sőt inkább a zsidóság hátrányára vannak. Soha se hazudtolta meg magát egy példabeszéd jobban, mint a „qui tacet, sentire videtur,“ vonatkozólag a zsidók szemére vetett ocsmány rágalmakra. Megmondom miért.

Az antiszemita nem gyűlölik a tárgy minőségét avagy tulajdonságát, hanem magát a tárgyat: ők nem ellenségei a zsidó vallásnak, szokásaiknak, magaviseletöknek, hanem magának a zsidónak.

Ők nem mondják, vesszen el a bűn, (ha ugyan arról szó lehetne) hanem vesszen el a bűnös. És mivel bűnbak nincs, rásütik a bűn bélyegét homlokára. Nem nagy fáradtságba kerül: kapni bélyegei, a bélyegzésre való vállalkozók száma pedig van quantum satis.

Ők nem azért ellenségei a zsidóknak, mert nem magyarosodnak, nem assimilálnak, nem eléggé honfiak, istenemre nem! Mert jól látják annak ellenkezőjét.

Hanem igenis ellenségei a zsidóknak, mivel magyarosodnak, mivel assimilálnak, mivel a korszellemmel haladnak és általában mivel élnek és léteznek!

Ők nem ellenségei az örök tudatlanság lethargiájában tespedőknek, a kaftános és pajeszeseknek. Ellenkezőleg, ők hisznek, midőn látják a rongyszédőt, a házalót, a nyulbőr- és tollu-kereskedőt. Azoknak látásán sohajtva felkiáltanak: vajha minden zsidó úgy nézne ki! De fáj a szívük és sajog a keblök, midőn tapasztalniok kell, hogy a zsidó a tudomány, a művészet, a nemzetgazdász, az irodalom terén ott akar állani — és ott állhat, a hol ők. Hja, mikor a „Mozsi zsidó“ födetlen fővel órákon át ácsorgott a

ngys. ur ajtaja előtt, várván azon szerencsés percet, melyben a „pasával“ beszélhessen; midőn a „Nemes“ ur kocsisa is csak per „te“, „Mozsi zsidó te“ szólította meg az ősz szakálu 60—70 éves, a sors viszontagságaitól görnyedt zsidót: mikor a „Mozsi zsidó“ a verejtékkal szerzett kölcsön adott pénzt a ngys. urtól merészelt követelni és a ngys. ur kutyáit reánszította: akkor, bizony akkor volt a boldog idő!

Akkor nem gyűlölték a zsidót. Megvetették, mint a törvényen kívül állót. De ezen idő elmúlt. A civilizáció verőfényes sugarai elolvastották az emberi jogok eme kiváltságait, helyt adván a természetadta és a józan ész diktálta „egyenlőség“ és „szabadság“ humanus törvényeiknek és jogaiknak. A „Jakhecz“ már most merészkedik életjelt adni, tanulni, szorgalommal, kitartással és fáradtsággal vagyona szert tenni. Ez már baj!

Ha a zsidó nem tanul fekélye a hazának.

Ha trefnyit nem eszik: „államot az államban“ képez és ez veszélyes. Ha nevét nem magyarosítja: germanizál. És ha tanul? kek, grossaló. Ha eszik nem kósert? tolakodó, szemtelen. Ha nevét magyarosítja? Gázságon törí az eszt. stb. stb.

Ugy vagyunk mi az antiszemitákkal. A porosz zsidó eléggé művelt, tevékeny stb. és nem provokálnak-e ott heccet? Az orosz zsidó műveletlen; az orosz paraszt örökös tudatlanságban szenved: azt hinnők tehát a mathesis szerint: „Gleiches mit gleichem gibt Gleiche“ s és ime, ott a bujtogatásoknak soha sincs vége!

Az antiszemita nagyon jól tudja, hogy mi bizony soha sem sakteroztunk meg egy leányt, hogy az állam ép oly szorgalmas, hasznos tagjai vagyunk, mint akár melyik hitfelekezeti ember. Azt nekik magyaráztatni fölösleges. Sőt inkább, ha látják, hogy figyelembe vesszük szemtelen bujtogatósaikat: annál nagyobb buzgalommal hozzálátnak. A hol egy „Szab. Köz.“ van, ép ott van egy „Nyirvidék“ is, melynek derék intelligens szerkesztője (Joba Elek) van. A „Függetlenség“ mellett van egy „Egyetértés“, „P. Napló“, „Lloyd“ stb. stb. Egyszóval vannak „kárálók“, de a „nemkárálók“ száma még nagyobb.

Az antiszemitizmus lappangó tűz: ha bolygatjuk, lobbot vet. Az antiszemitizmus a levegőben van, mint a cholera malaria és miasma. Az idő, a levegő és szél idővel tisztítja ezen kórtüneteket. A Mindenható, ki a zsidóságot már annyi sok viszontagságos idők közepett fölsegítette, a zsidóságot, melyet 400 esztendő egyiptomi rabszolgaság nem birt megtörni; egy nemzet, mely mint a hajó a nyílt oceanon bős hullámokról korbácsolatva, végre mégis megmenekül a végveszélytől; azon nemzetség, melyet száz meg száz ellenség semmivé akart tenni, mely évszázadokon rabszolgaságban tespedett, megfogyott, de meg nem tört: azon nemzetség isten segedelmével most is meg fog menekülni ellenségeitől. „Sebchal dór vadór hukum alénu ulchaloszenu. v'hakados baruchhu macziénu mijadam.“

Ne bolygassuk tehát a dolgot. Hagyjuk beszélni azokat, kik kedvet találnak benne. Higyjék el, hogy így hamarabb megfogják unni.

Nagyon sok izraelita itt Szabolcsmegyében tulbuzgóságával többet ártott a dolognak, mint használtak.

Igyekezzünk inkább — és arra éppen b. van lapja hivatva — az izraeliták közt egyetértést, testvériességet, összetartást teremteni. Terjesszük a tudományt, a hazaszeretetet a mennyire tőlünk kitelik. Ez szerény véleményem.

A mi Szabolcs megyének „csendéletét“ illeti, arról csak azt mondhatom: csendes biz az a szó szoros értelmében. Azok, kik izgatnak, a nép söpredékét képezik. A nép contingense nyugodt, józan.

Szabolcsmegye zsidósága, a közmívelődés és népoktatás tekintetében igen szép haladást tanusít.

A művelődés égő szövetnéke behatolt még a legnyomorultabb faluba is. Sőt vannak oly izraeliták is — és nem

*) Lapunknak vannak keresztény előfizetői is, de azonkívül számos olvasó egyet meg kávé is járattja, az ily helyeken pedig a keresztények még inkább olvassák mint a zsidók. Szerk.

egy — kik saját költségükön tanyai iskolákat állítottak fel, hogy — béreseik és kocsisaik gyermekei rendszeres tanításban részesüljenek.

Maradok a t. szerkesztő ur kiváló tisztelője
Schönbrunn Zsigmond.
 ig. tanító.

Bibliafejtegetési tanulmányok.

Irta: **Steiner Ignác, Léván.**

(Folytatás.)

Rejtély marad a 72. és 127. zsoltár fölé helyezett Salamon név is. Az elsőnek történeti háttérét előbbi cikemben kimutatni iparkodtam s azon nézetnek adtam kifejezést, hogy az sem nem Salomonnak, sem nem más, az ő idejebeti költőnek a műve, mert egyrészt a darabnak nyelvezete későbbi időre vall, másrészt Salamon, noha több emlék fűződik az ő nevéhez, mint zsoltárköltő nem volt ismeretes. Tűzzük ki a második, az u. n. zarándoklási énekek közé sorolt darabot is vizsgálódásunk tárgyává, s lássuk, mely körülményekre vezethetők vissza annak egyes részei!

1. Zarándoklási ének Salamonhoz. 2. Ha az Örökkévaló nem építi a házat — hiába fáradtak azon az építők; ha az Örökkévaló nem őrzi a várost — hiába vigyáz az őr. 3. Amint hiába keltek fel korán, feküdtök le későn, ti, kik az árulkodási kenyeret eszitek, úgy ad Ő (az isten) kedveltjének alvást. 4. Ime, az Örökkévaló adománya a fiak, jutalom a méh gyümölcse. 5. Olyanok, mint a nyilak a hős kezében, az ifjukornak gyermekei. 6. Boldog ember, a ki tegzét ezekkel töltötte meg; nem szégyenülnek meg, mert parancsolnak az ellenségnek a kapuban. — Könnyebb áttekintés végett az éneket egész terjedelmében közöltem; több helyütt a fordítóktól eltértem, amit elmékedésem folyamában igazolni fogok.

Salamon történetét, ki nem véve a köréje szövődött mondanakört sem, jól átolvastam, de nem találtam benne egy mozzanatot sem, melylyel az ének bármely részét viszonyoztatni lehetne. Sem ő, sem az ő fia hősiességben nem tűnt ki, az elsőnek nem volt alkalmá, a másíknak hatalma, hogy az ellenség fölött diadalmaskodjék. Mint tudjuk, a bölcs király uralkodása békében folyt le, az örök tehát nem igen szorultak éberségre. Voltak ugyan elégedetlenek az ő országlása idejében, de biz azok elégedetlenek maradtak mind a király haláláig, s hogy a Hadat és Jerobaám nem hasztalanul fáradoztak, mutatja Rechabeám története, az általa Sisaktól vásárolt béke sem hozott nagy dicsőséget az országra. Szóval: az ének, melyből hősi tettek végrehajtása kivillan, Salamonra és az őközvetlen utódára nem vonatkozhatik. A bevezetésnél hajlandó volna az ember Salamon templomára gondolni, de csakhamar felhagy a gondolattal, megfontolván, hogy ama templom általános meggyőződés szerint isten akaratjával és beleegyezésével építettett. (I. Krónika 17, 11—13.; I. Kir. 6, 11—12; 9, 3—6.)

De hát micsoda ház vagyis helyesebben templom lehetett az, mely az országban létezett s nem isten hozzájárulásával épült? Mert nem szenved kétséget, hogy itt templomról van szó; közönséges házat nem méltatott volna a költő annyi figyelemre, hogy történetét énekebe foglalja, és közönséges ház építésétől mért tagadná isten meg közreműködését? Ha ezen állítás okszerűségét elismerjük, úgy zsoltárunk történeti alapjának kinyomozása nem nagy fáradságba kerül, mert olyan templom, mely a költő felfogása szerint isten akaratja ellenére épült, az országban csak egy volt s ez: a samaritanok temploma Gerizim-hegyen, Sichem városa tőszomszédságában. Ezen templom elejétől fogva szálla volt a judaeabeliek szemébe és midőn szétromboltatott, Judaeában isten büntető kezét felismerték. Ezen szétromboltatás Jochanan Hyrkan uralkodása alatt történt. Már egyszer volt alkalmam megjegyezni, hogy a samaritanok kiküszöbölése a zsidó nemzet testéből

politikai hiba volt, a fogságból hazatérő zsidók nem bővelkedtek annyira jó barátokban, hogy bárkiök jóakaratan önkáruk nélkül túladhattak volna. Hiszen mindössze csak csekélység volt az, a miben az ő vallásuk eltört s az is az idő haladtával elmosódott volna. A talmud azt mondja: Mikor fogadhatók be a samaritanok a zsidó nép kebelébe? Ha a halottak feltámadását vallják, Gerizim hegyének jelentőségét eltagadják, Jeruzsalemét pedig elismerik. (Trakt. Kuthim 2. fej.) Tehát a talmud maga a többit lényegtelennek tartja. Nos, mikor Zerubabel idejében a samaritanok, csatlakozni akarván a zsidó néphez, azt üzenték: Hadd építsünk veletek együtt templomot, mert miképen ti, úgy mi is keressük a ti istenteket és neki áldozunk, (Ezra 4, 2.) Gerizim hegyéről szó nem volt még, és Jeruzsálem elsőségét elismerni készek voltak. A halottak feltámadását nem tudom: vallották-e vagy nem? de minden elzárkózás dacára nem volt meggátolható, hogy ne keletkezzék oly párt (sadducaeusok) mely azt makacsul tagadta. Nagyon helyesen jegyzi meg Graetz: „A szeretetből eredő gyűlölet erősebb és szenvedélyesebb, mint az, mely megmagyarázhatlan visszataszításból, irigységből vagy tapasztalt bosszantásból keletkezik.“ (Geschichte der Juden 2. köt. 2. rész 170. 1.) A samaritanok, kiméletlenül visszautasítva, boszút forraltak, hol fondorkodás és árulkodás, hol nyílt erőszak által törtek a judaeabeliek ellen. Levelet intéztek a perzsa kormányhoz, melyben a zsidó népet pártoskodással, lázadással gyanúsították, mire a templom építése több évig, Dárius király uralkodásának második évéig félbe lön szakasztva. (Ezra 4. fejezet.)

(Folyt. köv.)

LEVELEZÉSEK.

Kapcsvár, 1882. november 1-jén.

Tisztelt szerkesztő ur!

A helybeli zsidó hitközség t. elnöke, ki minden alkalommal fényes jelét adja úgy nemzeti hazafias érzelmeinek, mint annak, hogy a mozaismus hamisítatlan tanainak hordnoka, mult hó 30-án ismét tűzött egy virágot az érdemekben gazdag hitközségi elnökségnek diszkoszorujába, mely által hitsorsosai közbecsülését és honfitársai elismerését vivta ki magának.

Említett napon ugyanis d. e. 10 órakor a hitközség, koszorus költőnk, Arany János emlékeért isteniszteletet rendezett, melyen a megyei, városi és más honoratiók küldöttségei is megjelenván, nagyban emelték az ünnepély magasztosságát.

És valóban Aranyhoz méltó ünnepély is volt ez! Az ujonnan diszitett imaház falai, frigszekerény, szószék és asztal — utóbbin gyönyörű koszoru — fekete gyászlepel-lel bevonva, a teljes világítás, Linhard G. főkantor és karzemélyzetének jól begyakorolt és szabatosan előadott gyászdalai — mindez a kegyeletes ünnepélynek megható momentumait képezték. Hát még főt. dr. Rosenberg Sándor főrabbi ur szónoklata! Gyöngyszemeket adott gyöngy-sorokért, fris, üdítő éz éltető virágokat cserében a soha nem hervadó örökké zöld bokrétákért. De előadása is elragadó volt elannyira, hogy nem tudtuk, mit bámuljunk inkább: a virágos nyelvezetet, a költői eszméket, a szónoki tehetséget vagy pedig az ihlettség lelkesültségét?

A nagy közönség, mely a templomot minden zugában megtölté, midőn egyrészt a tisztelet adóját róvta le a nemzet nagy halottja iránt, meglegedetten távozott, másrészt a gyászgyülekezetből, mert hisz lelkiépülésre is szolgált az ünnepély.

Főrabbi ur szónoklatát ide mellékelve küldöm, kérven annak szives közzétételét.*)

*) Mai tárcánkban olvasható. Szerk.

Megjegyzendő, hogy abban az órában az antiszemita gyűlést tartottak városunkban, melynek lefolyásáról legközelebb küldök kimerítő tudósítást, ha hogy egyáltalában érdemesnek találja.**)

Hitfelekezeti tanodánkban az Arany Jánosnak emelendő ércszobor részére gyűjtést indítottunk meg, és egyáltalán is megemlítem, hogy ez évben szegény iskolás gyermekek felruháztatására ismét gyermek-színházat rendezünk.

Oszinte tisztelettel

Neumann József,
polg. isk. tanító.

Szobráncz, 1882. november 6-án.

Tisztelt szerkesztő ur!

Szemben azon állítással, hogy iskolaszéki elnökünk, Moskovits Eliás ur, a tanítói jogos követelményeit csonkítani nem engedi, az é hó 5-én tartott gyűlésen azon meggyőződést szereztem magamnak, hogy ő is a csöcselékkel tart; ő ugyanis azon határozatot közölte velem, hogy 400 frtnál többet nem adhatnak, de a jelzett összegből még iskolahelyiségről valamint fűtőanyagról is nekem kell gondoskodnom. „O tempora, o mores!“ A német azt mondja: „Wo das Haupt Krank ist, de trauern alle Glieder.“ Megemlíteném még itt, hogy nevezett elnök duggazdag ember. Természetes, hogy el nem fogadtam ajánlatukat. A helyben levő 2 zugiskolát a j. fősolgabíró kiirtotta.*)

Hirschler Soma.
nép-tanító.**)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Nemes tett.** Aradon a „Neumann testvérek“ cég egyik főnöke, Neumann Dániel és neje Fürst Mária, Margit leányuk születésének emlékére 1000 frtos alapítványt tettek le az aradi polgármesternél azon rendeltetéssel, hogy annak kamatai évenként szeptember hó 29-én a polgármester által kijelölendő aradi árváknak valláskülönbség nélkül kiosztassanak.

— **Smilovits Jankel** állítólag újabb tett vallomásairól jelentek meg közlések néhány lapban. Ezen közlések alaptalanok, mert Smilovits újabb vallomásra nem jelentkezett és ki sem hallgattatott.

— **Az Oroszországból kiköltözött zsidók** közül a múlt héten kilenczven családot visszaköltöztettek Bródyból, úgy, hogy e városban jelenleg nincs 478 menekültnél több. Ezek legnagyobb része katonaköteles szökevény, vagy egyéb körülmények miatt nem költöztethető vissza.

— **Nyiregyháza,** november 4. Az ügyész felebbezésére Scharfné ma kibocsáttatott fogságából. — A vizsgáló végzésnek Scharf Józsefné vonatkozó része, mely szerint nevezett a vizsgálatnak befejezése után is a vizsg. fogságban tartóztatni rendeltetik, megváltoztatott s azonnali szabadon bocsátása elrendeltetett, mert a megjelent vizsgálat során az ellene felmerült gyanuokok egész összességükben nem látszanak birni oly fontossággal, hogy azok alapján ellenében a btk. 69. §. szerint követett bünrészességet

***) Érdemes annyiban, hogy tudjuk, mit terveznek drágalátos polgártársaink ellenünk. Kérjük tehát ígéretének beváltására. Szerk.

*) Eljen! Szerk.

**) Egygyel több vagy kevesebb homályfi mit sem változtat a dolgon. Az ön ügye nem az egyesek véleményének vagy akaratának, hanem a törvénynek van alávetve s Talapkovits tanfelügyelő ur van az az ember, a ki a törvénynek is érvényt tud szerezni s reméljük ez esetben meg is fogja azt tenni. De mind a mellett bátrak vagyunk öt figyelmeztetni, hogy ha egyes esetben kellő erélyvel fel nem fog lépni, a felvidéken a zugiskolát kiirtani és a fanatikusokat törvénytiszteletről szoktatni nem sikerül majd neki. A zsidó hittörvény egész világosan parancsolja a világi művelésre való nevelést; ha a fanatikusok ezt félremagyarázzák, akkor erőszakkal kell őket reá szorítani. Szerk.

már most jogosan vélelmezni lehetne, és mert a vizsgálat már befejezve lévén, szabadlábba helyezése által a vizsgálat megghiusításától többé tartani nem lehet.

— **Nyiregyháza,** nov. 8. A tiszta-eszlári ügy váratlanul közbejött kiszámíthatlan horderejű eset következtében meglepő fordulat előtt áll. Egy férfi, ki a tiszta-dadai hulla megtafalásánál illetékes és nem illetékes emberek által tett minden lépést jól ismer s ki a titkos működésben maga is részt vett, (ismerem nevét, azonban még most nem közlöm) üzve lelkiismerete által a budapesti törvényszék előtt mult vasárnap oly leleplezéseket tett, melyek mindazokat, kik ott közreműködtek a legsúlyosabban kompromittálják; oly leleplezéseket, melyek csalhatatlanul demonstrálják, hogy a tiszta-dadai hulla Solymosi Eszteré volt, mit a közreműködők mindnyájan tudtak, de elkövettek mindent, hogy a közvéleménnyel az ellenkezőt hitessék el. A dolgot még titokban tartják, de legközelebb oly leleplezések várhatók, melyek a világra szóló eseményt egészen más irány felé terelik.

— **Csongrád,** nov. 8. Itt tegnap a Tiszából fejnélküli női holttestet fogtak ki, mely orvosi vélemény szerint már több hónapos s hosszabb ideig feketett oltott mészben,

— **„Majd lesz rá gondom!“** Klein Ignác egyike azoknak, kik a tiszta-eszlári eset miatt hónapokon át el voltak fogva. A minap — mint a N. Fr. Pr. írja — kihallgatáson volt a királynál. Kleint, a ki katona volt, a király igen kegyesen fogadta. A kihallgatás csaknem egy egész negyed óráig tartott, a mi a kihallgatási előteremben nagy fel-tűnést keltett. Kleinnak meghagyatott, hogy a kihallgatáson történekről senkinek se szóljon. A kihallgatás végén a király megveregette Klein vállait s magyar nyelven mondá neki: „Csak menj haza fiam, a mi a többit illeti, majd lesz rá gondom!“

— **A vérvád történetének adatai** gyűjtésével foglalkozik hir szerint Lipschitz Lipót, az abauj-szántói derék orth. rabbi, a miket aztán közrebocsátani szándékozik. Jó sikert kívánunk a fáradságos munkához, mely hivatva lesz utódainkat ily badar vádak ellen megóvni.

— **A pozsonyi zavargások.** Pozsonymegye közigazgatási bizottságának mai ülésén, mint a „Pester Lloyd“-nak távirják, Schotl alispán előadta, hogy a megyének 4 városában és 41 községében fordultak elő zsidóhecczek, s e miatt 287 egyént fogtak be. A mozgalom leginkább a Pozsony közvetlen közelében lévő helységekre terjed ki. Jelenleg teljesen nyugalom uralkodik az egész megyében.

Szerkesztői p o s t a.

Pr. S. Szolnok. Köszönettel vettem s a jövő számban közölni is fogom. Nem értem, miért nem akarja aláírni, miután minapi cikkére hivatkozik benne. Tudassa velem; körülbelül hány folytatása lesz.

L. J. Czegléd. A jövő számban lesz közzé téve. Hozzám beérkezett egy megrendelő iv két aláírással. elküldjem vagy csak a nevet kívánja tudni? Volt-e sikere a szétküldött felhívásnak? Van tudomása róla, hogy lapunk után a „Mohács és Vidéke“ is megemlékezett a megjelenendő műről és melegen ajánlotta is?

M. N. Arad. Onnan bizony egy sem jött azóta. Köszönöm a tudósítást. Viszont üdvözlöm.

Dr. Kl. Gy.-Szigetvár. Az egész csak tévedés lesz. Azért tán mégis meglehetné. Ha kívánja, elküldöm az enyémet.

W. H. Debreczen. Elvárok a kitűzött időig.

H. S. Szobráncz. Ingyen csak az esetre köteles bizonyítványokat osztogatni, ha az iskola rendes tanulója számára kéri azt, de ez esetben is a község tartozik a hozzá való nyomtatványokat beszerezni. Magán vizsgálóért bárkinek fizetnie kell.

L. J. Miskolcz. Velem szemben való eljárását fel nem foghatm. Én önmű mint könyvkereskedőre provisio mellett rábízta az előfietési díjak beszedését, ön beszédte és hatszori felszólításom daczára sem küldi azokat meg. Tán csak tudja, hogy az nem bizománybeli könyv, melyről csak egy év múlva kell számolni. Utoljára szólítom fel a beszédett pénzek és netán be nem váltott nyugták beküldésére.

SZÉPIRODALMI CSARNOK.

Az anya szemei.

Dr. Kompert Lipót után Zsengeri Samu.

(I. Folytatás)

A ki egy órával az imént történtek után az említett szobába lépett volna, az előtt valóban megható látvány tárult volna el. Viola fivére ölében ülve, karjaival átfogta nyakát, míg ellenben Efraim csak egy üregebb fivértől telhető gyengédséggel hasonló ártatlansággal simogatta nővére haját, oly szavakat susogva, melyek sokkal kedvesebben hangzottak, mintsem más fület érinthettek volna, mint Violáét.

A kalitka üresen állott az ablakon.

Efraim a szombatot követő éjjelen majdnem éjjelig virrasztott. Talán azt várta, a kinek szabadságáért feláldozta nővére kedvencz madarát? Viola aludt; a mellék szobából hallhatta egészséges álmának mély lélekzetét. Künn az „utczán“ a legmélyebb csend uralkodott. Rögtön oda lépett az ajtó mellett álló régi szekrényhez, felnyitá azt minden nesz nélkül és belőle egy vaskos könyvet vett ki, melyet maga mellé az asztalra tett. De nem olvasott belőle, hanem egyes lapjait lapozgatta, melyek közt papirpénz volt elrejtve s erre mereszté szemeit, halk hangon számlálgatván minden egyes darabját. Éppen az utolsó fehér laphoz ért, midőn az ablak előtt lassu lépteiket hallott. Eleinte összeresztte, de azonnal erőt vett magán és a könyvet tartalmával együtt a szekrénybe téve az ablakhoz ment és kinyitotta azt.

„Te vagy . . . atyám?“ szolt ki a sötét éjbe.

Nem válaszolt senki.

Efraim ismétlé kérdését.

Bármennyire megerőlteté szemeit, még sem birt az utcán élő lényt észre venni. Rögtön azonban egy hang hangzott fel hozzá :

„Ne lázmáz . . . és oltsd el előbb a gyertyát.“

„Atyám, az istenért, te vagy?“ . . . szolt szorult hangon Efraim.

„Csend!“ susogá a hang kívül . . . „oltsd el előbb a gyertyát.“

Efraim bezárta az ablakot és eloltá a gyertyát. Azután alig hallható léptekkel kiosont a sötét tornácra és zajtalanul visszatolta a kapu reteszét. Ugyan abban a pillanatban erős kézzorítást érzett.

„Atyám, atyám!“ monda Efraim az idegen kezét ajkaihoz nyomva.

„Ne lármáz,“ szolt a férfi parancsoló hangon. Halkan a fal mellett tapogatózva s atyját kezénél vezetve mentek be mindketten a szobába.

Viola még mindig aludt. . . .

Volt idő, mikor a „vad Ansel“ hazatérése egészen más körülmények közt történt. Ugyanazon küszöbön, melyet most mint valami rossz szándéku tolvaj remegve lépett át, tizennyolcz évvel ezelőtt egy szép asszony állott, ki kipirult arczczal egy viczkándozó fiút tartott elébe, hogy már távolról meggyőződjék róla, hogy ő és gyerme is jó egészségnek örvendnek. Hetedhét országban nem lehetett náluk boldogabb párt találni. Anselről azt mondták, hogy olyan „barjen“ a kinek nincsen többé párja a világon, ugy nevezték ugyanis azon derék és vállalkozó szellemű embereket, a kik semmiféle nehézséget nem ismernek. Legjobban bebizonyította ő azt az által, hogy feleségének, a világhírű, kökényszemű Gedulunak szeretetét el tudta nyerni. Ezen szemekről azt állították ugyanis, a ki sokáig beléjük néz, annak egészen másképpen tűnik fel a világ! Különös

érzet szállta meg ilyenkor az embert s a ki e szemek benyomását későbbben maga elé akarta idézni, az hiába fáradozott. Lehetetlen volt rosszra gondolni, ha Gedulu szemére gondolt az ember.

Házassága első éveiben Anselre is ugyanily bűvös hatással voltak felesége hü pillantásu kökény szemei, melyekbe ő hosszabb ideig birt belenézni, mint bárki más. Későbbben azt állította azon szemekről, hogy azok okozták szerencsétlenségét. És hogy igaza volt, azt röviden be is akarjuk bizonyítani.

Gedulu nem abból a községből való volt, a melyben Ansel lakott. Atyja gazdag árendás volt Csehország egyik falujában, melyben a nagy községi életről csak keveset vagy semmit sem tudtak. Az árendás háza a benne lakó szép leány miatt azonban mégis gyűlhelye volt a házasuló kedvben levő fiatalságnak, kik majdnem mind ide jöttek leánynézőbe. Különös! Senkit sem részesített Gedulu kegyébe, csak a „vad Ansel“, a kitől annyira intették őt.

Még mielőtt a kézfogó megtörtént volna, egy aláírás nélküli levél érkezett az árendáshoz. A levélben, melyben ismeretlen írója hosszadalmasan kifejtette, mi indítja őt e barátságos intésre, az volt mondva : „Óvja meg leányát attól, hogy — egy kártyás felesége legyen, mert Ansel az, s ne vesse meg ezt a tanácsot.“

A bérlő azon kényelmes, nehézkes természetű emberek közé tartozott, kik rettennek az oly gondolattól, melyet elméjükben még előbb fel kellene dolgozniok. A helyett tehát, hogy az intést és a kártyás élet következményeit jól fontolóra vette volna, egyszerűen oda adta a levelet leányának, mintha annak tartalma őt nem is érdekelné s ez esetben, ugy látszik, helyesen is cselekedett. Mert miután Gedulu a levelet végig olvasta, így szolt :

„Atyám! Ahoz senkinek semmi köze.“

És a dolog abba maradt. Csak a lakodalom napján, fél órával az esküvő előtt, mikor a mennyezet az udvaron már fel volt állítva, mégis ráadta magát a bérlő, hogy néhány szóval felemlítse az ismeretlen levélíró intését jövődöbéli vejenek. Kezénél fogta tehát és félre vezette.

„Aden“ (vő) szolt hozzá, „igaz, hogy kártyás vagy?“

„Sver,“ (após) viszonzá Ansel hasonló nyíltsággal, „Gedulu szemei meg fognak attól örizni.“

Ansel igazat mondott, midőn apósát így biztatta. Valószínű, hogy komoly szándéka volt felhagyni a kártyázással és ő is ugy járt mint mind azok, kiknek Gedulu lénye, különösen pedig szemei a világot a benne levő rosszal együtt sokkal jobbnak tüntették fel, mint a milyen valóssággal.

Tán senki sem érzi jobban ama fertelmes betegség előjeleit, melynek története — egy kártya lapon áll, mint az utca*) emberei. Észrevétlenül mutat ott mindenki ujjal a kártyajátékosra, — kin, a közmondás szerint, egy csöpp áldás nincsen — hogy mindenkit intsen tőle. Az ivásnak és dorbezozásnak csak kevesen esnek áldozatul, az utcabeliek közül, de majdnem minden „utczá“-ban tudják egy vagy több ember történetét, mely egyetlenegy kártyalappal kezdődik és rettenetes sülyedéssel végződik. Abban a szüntelen harcz közepette, melyet az utca lakói az élet viszontagságaival folytatni kénytelenek, alig lehet feltűnő, ha egyik másik, ki az ernyedetlen szorgalomnak sikerét hiába lesi, a pingált lapok után nyul, hogy a vak véletlentől csikarja ki szerencsését.

Ép ez okból figyelemmel kísérek az emberek Ansel jellemének további fejlődését; a művészi kedvtelés érzetével kísérték minden lépteit, mert tapasztalásból tudták az „utcza“ emberei, hogy a játékosban nem lehet bizni.

(Folyt. köv.)

*) Zsidó utca=Ghetto.